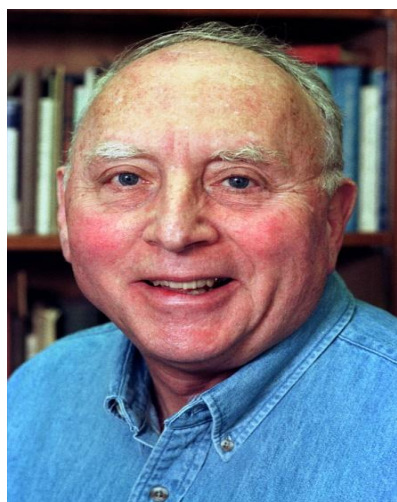

هربرت کلیبارد

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱۰/۰۵

تاریخ پذیرش و انتشار: ۱۳۹۴/۷/۲

اصغر سلطانی^۱

«همه ما ناگزیریم تا تاریخ‌نگارانی خلاق بوده و با انگیزه‌ای انسانی و جامع، نظمی خارج از تجربیات ناپخته گذشته ایجاد نماییم و موفقیتم که یافته‌های پژوهش در تعلیم و تربیت را با ترکیبی منحصربه‌فرد از دانش‌آموزان، موضوع درسی، محیط و ویژگی‌های معلم فزونی بخشیم» (کلیبارد، ۱۹۹۲).

(Herbert M. Kliebard (1930 –)

زندگی شخصی و علمی

هربرت ام. کلیبارد^۲ از خانواده‌ای مهاجر و لهستانی‌تبار در نیویورک متولد شد (کلیبارد، ۲۰۰۹؛ تایتل‌بم^۳، ۲۰۱۰). او که در دوره دبیرستان دانش‌آموزی خجالتی بود، علاقه زیادی به خواندن کتاب و رمان داشت. در دوران تحصیل خود در سیتی کالج نیویورک^۴، متأثر از استاد خود پروفسور کریکوریان^۵، به فلسفه و به‌ویژه جان دیویی علاقه‌مند شد (کلیبارد، ۲۰۰۹). او در سال ۱۹۵۲ از سیتی کالج نیویورک و با درجه کارشناسی در رشته زبان انگلیسی فارغ التحصیل گردید. همزمان با کار به‌عنوان معلم انگلیسی در دبیرستان فنی و حرفه‌ای برانکس^۶ (تایتل‌بم، ۲۰۱۰)، در دوره کارشناسی‌ارشد نیز تحصیل کرد (کلیبارد، ۲۰۰۹). وی پس از فراغت از تحصیل در سال ۱۹۵۳، به مدت دو سال در رسته پزشکی ارتش آمریکا خدمت کرد و سپس برای تدریس به دبیرستان سابق خود بازگشت. کلیبارد از سال ۱۹۵۶ تا ۱۹۶۲ به‌عنوان کارشناس قرائت و خواندن^۷ زبان انگلیسی برای مدارس دولتی نایاک^۸ در نیویورک تدریس کرد و سپس به مدت یک‌سال به‌عنوان همکار پژوهشی در کالج معلمان دانشگاه کلمبیا مشغول به کار شد (کلیبارد، ۲۰۰۹). در این زمان وی دوره دکتری خود را در حوزه خواندن زبان انگلیسی در کالج معلمان آغاز کرد اما رشته تحصیلی‌اش را به برنامه درسی و آموزش تغییر داد. در این دوره او ارتباط نزدیکی با آرنو بلک^۹ داشت. در دوره دکتری شاگرد افراد دیگری چون لاورنس کرمین^{۱۰} (از تاریخ‌نگاران برنامه درسی و برنده جایزه پولیتزر^{۱۱} در تاریخ) و فیلیپ فنیکس^{۱۲} (مؤلف کتاب قلمروهای معنا) بود.

a.soltani.edu@uk.ac.ir

2. Herbert M. Kliebard

3. Teitelbaum

4. City College of New York

5. Krikorian

6. Bronx

7. Reading

8. Nyack

9. Arno Bellack

10. Lawrence Cremin

11. Pulitzer Prize

12. Philip Phenix

۱. استادیار برنامه درسی، بخش علوم تربیتی دانشگاه شهید باهنر کرمان

او درجه دکتری خود را در سال ۱۹۶۳ دریافت کرد و در همان سال به درخواست ویرجیل هریک^۱ (از نویسندگان تئنگاشت به سوی نظریه برنامه درسی برتر در سال ۱۹۵۹) و ادوارد کراگ^۲ از نامداران حوزه مطالعات برنامه درسی در آن زمان، به‌عنوان عضو هیأت علمی در دانشگاه ویسکانسین، مدیسن مشغول به کار شد (کلیبارد، ۲۰۰۹). وی تا زمان بازنشستگی در سال ۱۹۹۹، در گروه برنامه درسی و آموزش و همچنین گروه مطالعات سیاست‌گذاری آموزشی تدریس کرد و در سال ۱۹۷۰ به درجه استادی ارتقاء یافت. کلیبارد در طول خدمت خود به درجات و افتخارات زیادی از جمله استاد ممتاز دانشگاه ویسکانسین، دانش‌آموخته ممتاز کالج معلمان، جایزه عالی انجمن دیویی و جایزه یک عمر تلاش از بخش مطالعات برنامه درسی انجمن پژوهش‌های تربیتی آمریکا^۳، نائل آمد (تایتل‌بم، ۲۰۱۰).

بررسی آثار و اندیشه کلیبارد

در دوره‌های چهل ساله، کلیبارد یکی از برجسته‌ترین نظریه‌پردازان و تاریخ‌دانان برنامه درسی بوده است. آثار کلیبارد شامل مقاله‌های علمی، کتاب، فصل کتاب و نقدهای وی، بالغ بر یکصد عنوان است که برخی از آن‌ها به‌عنوان منابع کلاسیک در ادبیات برنامه درسی شناخته می‌شوند. اگرچه نادرست است که بگوییم فردی خالق یک حوزه مطالعاتی است، اما کلیبارد مسلماً یکی از تأثیرگذارترین چهره‌ها در زمینه مطالعه تاریخی برنامه درسی آمریکاست (تایتل‌بم، ۲۰۱۰). کارهای ابتدایی کلیبارد بر تحلیل گفتمان کلاسی معلمان متمرکز بود. پس از آن کلیبارد عازم یک سیاحت عقلانی در مورد پرسش‌ها و موضوعات همیشگی و پیچیده حوزه برنامه درسی شد. در طول دوره‌های پرکار، او دل‌مشغول مطالعه تاریخی گسترده وسیعی از موضوعات شامل انتخاب، سازماندهی و ارزیابی برنامه درسی و پژوهش در مقوله‌هایی چون نقش دموکراسی، سیاست، معانی سمبولیک، آموزش و پرورش لیبرال، علوم، آموزش فنی و حرفه‌ای، تفکیک و جداسازی، کنترل اجتماعی و تغییرات نهادی و رابطه آن‌ها با برنامه درسی شد (تایتل‌بم، ۲۰۱۰). مقاله‌ها و برخی فصل‌های تأثیرگذار کلیبارد شامل «حوزه برنامه درسی با نگاهی بازاندیشانه»^۴ (۱۹۶۸)، «منطق تایلر»^۵ (۱۹۷۰)، «پیدایش برنامه‌ریزی درسی علمی و پیامدهای آن»^۶ (۱۹۷۵)، و «نظریه برنامه درسی: نمونه‌ای به من نشان بده»^۷ (۱۹۷۷) هستند. او همچنین هشت عنوان کتاب با نام‌های زبان کلاس درس^۸ (۱۹۶۶)، دین و آموزش و پرورش در آمریکا: یک تاریخ مستند^۹ (۱۹۶۹)، معلم، دانش‌آموز و جامعه: دیدگاه‌هایی در مورد آموزش و پرورش^{۱۰} (۱۹۷۴)، برنامه درسی و ارزشیابی^{۱۱} (۱۹۷۷)، کشمکش بر سر برنامه درسی آمریکا، ۱۹۵۸-۱۹۹۳^{۱۲} (۱۹۸۶)، رشد و تکوین برنامه درسی آمریکا: گفتارهایی در تاریخ و نظریه برنامه درسی^{۱۳} (۱۹۹۲)، آموزش‌دیدگان برای کار: حرفه‌گرایی در برنامه درسی آمریکا ۱۹۴۶-۱۹۷۶^{۱۴} (۱۹۹۹)، و تغییر مسیر: اصلاحات برنامه درسی آمریکا

1. Virgil Herrick

2. Edward Krug

3. American Educational Research Association

4. Curriculum field in retrospect

5. The Tyler rationale

6. The rise of scientific curriculum-making and its aftermaths

7. Curriculum theory: Give me a "for instance"

۸. این مقاله در کتاب نظریه برنامه‌درسی (چیستی، ساختار، فرایند و عمل) (سلطانی، ۱۳۹۳)، به فارسی ترجمه شده است.

9. The Language of the classroom

10. Religion and education in America: A documentary history

11. Teacher, student, and society: Perspectives on education

12. Curriculum and evaluation

13. The struggle for the American curriculum

14. Forging the American curriculum: Essays in curriculum history and theory

15. Schooled to work: Vocationalism and the American curriculum, 1876-1946

در قرن بیستم^۱ (۲۰۰۲)، منتشر کرد. وی در نگارش برخی از این آثار نویسنده همکار بوده است. با این حال کلیبارد در خودزیست‌نامه‌اش (کلیبارد، ۲۰۰۹)، تنها به شرح دو مقاله «حوزه برنامه درسی با نگاهی بازاندیشانه» (۱۹۶۸) و «منطق تایلر» (۱۹۷۰) و دو کتاب کشمکش بر سر برنامه درسی آمریکا، ۱۹۵۸-۱۸۹۳ (۱۹۸۶) و آموزش‌دیدگان برای کار: حرفه‌گرایی در برنامه درسی آمریکا ۱۹۴۶-۱۸۷۶ (۱۹۹۹)، پرداخته است. به گفته خود کلیبارد، اغلب آثار وی از برخی جنبه‌های تاریخی برخوردارند (کلیبارد، ۲۰۰۹).

بررسی آثار کلیبارد نشان می‌دهد که روند اندیشه و افکار وی در دو مسیر برجسته و اصلی امتداد می‌یابند: نقد تاریخ‌نگارانه برنامه درسی آمریکا و حرفه‌گرایی در برنامه درسی. در کنار این دو، اندیشه‌های او در مورد چیستی و امکان نظریه برنامه درسی و همچنین بررسی جهت‌گیری‌های نظری مختلف در برنامه درسی، بخش غالب دیگری از کارهای کلیبارد را تشکیل می‌دهند. کلیبارد تفسیرهای دقیقی نیز از آراء دیویی در تعلیم و تربیت (به‌ویژه در پیشرفت‌گرایی و حرفه‌گرایی)، ارائه می‌دهد که او را در مقام یک دیویی‌شناس در حوزه برنامه درسی برجسته می‌سازد. در ادامه و با تشریح بیشتر آثار کلیبارد، این محورهای برجسته در کار وی به اختصار شرح داده شده است.

تاریخ‌نگاری انتقادی برنامه درسی

مقاله «حوزه برنامه درسی با نگاهی بازاندیشانه» (۱۹۶۸)، نقطه‌عطفی در کارهای کلیبارد به شمار می‌آید و نشان دهنده علاقه و میل شدید او به دانش تاریخی در حوزه برنامه درسی است. «منطق تایلر» (۱۹۷۰)، حاصل تجارب کلیبارد در تدریس درس برنامه‌ریزی درسی در دانشگاه ویسکانسین، مدیسن است. در آن زمان منطق تایلر در کلاس‌های درس مورد پرسش قرار نمی‌گرفت ولی کلیبارد تلاش کرد تا مفروضات اساسی آن را مورد تردید قرار داده و کارآمدی آن را نیز به چالش بکشد. با انتشار این مقاله بود که کلیبارد به‌عنوان مخالف منطق تایلر شناخته شد و برای دفاع از نظرات خود به گردهمایی‌های مختلف برنامه درسی دعوت می‌شد (کلیبارد، ۲۰۰۹).

در دهه ۱۹۸۰، کلیبارد پژوهش در مورد چگونگی تفسیر اصلاحات برنامه درسی آمریکا در قرن بیستم را شروع کرد. در آن دوره، دانش تاریخی در این موضوع به دو گروه سنت‌گرایان که تغییرات را سودمند دانسته و تجدیدنظرطلبان که بر جنبه‌های تاریک این اصلاحات^۲ تأکید داشتند، تقسیم می‌شد. کلیبارد در «کشمکش بر سر برنامه درسی آمریکا، ۱۹۵۸-۱۸۹۳» (۱۹۸۶)، نتیجه گرفت که هر دو گروه در مجادله‌ای نادرست قرار دارند. به اعتقاد کلیبارد، اصولاً موجودیت مستقلی به نام آموزش و پرورش پیشرفت‌گرا وجود ندارد. وی عصر پیشرفت‌گرایی را نه به‌عنوان جنبشی به هم‌پیوسته، بلکه ناهمگون توصیف کرد. کلیبارد دریافت که برنامه درسی در آن دوره به جای عرصه‌ای برای اردوهای ایدئولوژیک متفاوت، به مکانی برای نبرد بر سر پذیرفته‌شدن و کسب جایگاه تبدیل شده بود. برون‌داد چنین نبردی بی‌نتیجه و بی‌پایان بود (کلیبارد، ۲۰۰۹). «کشمکش بر سر برنامه درسی آمریکا، ۱۹۵۸-۱۸۹۳» (۱۹۸۶)، با ماهیتی انتقادی و در بستری تاریخی، موفق‌ترین کوشش برای بازکردن گره‌های بسیار از نظریه برنامه درسی پیشرفت‌گراست (رمزی^۳، ۱۹۹۳).

کلیبارد با تأثیر از کارهای دیویی، بوید بود^۴ و ادوارد کراگ، نوعی دیدگاه انتقادی اتخاذ کرد و با موشکافی و ظرافت زیاد به بازتعریف و پرسش‌گری مفروضات ادراک نشده حوزه پرداخت. او راه‌های بیشماری را برجسته ساخت و نشان داد که بزرگداشت، ساده‌سازی بیش از حد و برداشت‌های جمعی بسیاری از صاحب‌نظران و کنش‌گران برنامه

1. Changing Course: American curriculum reform in the twentieth century

۲. منظور اصلاحات ناشی از جنبش پیشرفت‌گرایی در تعلیم و تربیت ایالات متحده است.

3. Ramsay

4. Boyd Bode

درسی، چارچوب‌های مفهومی مناسبی برای درک آن‌چه که اتفاق افتاده و چرایی آن فراهم نکرده‌اند. درواقع برای درک فعالیت‌ها و خط‌مشی‌های مدارس امروز و به‌ویژه برنامه‌های آموزشی آن‌ها (شامل برنامه‌ریزی، استانداردها، جهت‌گیری، تلفیق برنامه درسی و ارزیابی)، باید به گذشته بازگشت و از نزدیک تکامل و تحول حوزه حرفه‌ای ابرنامه درسی^۱ را آن‌گونه که کلیبارد در آثار خود به آن‌ها پرداخته است، بررسی کرد. دیدگاه تاریخی کلیبارد به‌ویژه برای برنامه‌ریزی برای بهبود و تغییر برنامه درسی اهمیت دارد (تایتل‌بم، ۲۰۱۰).

حرفه‌گرایی و تشریح اندیشه‌های دیویی در برنامه درسی

در دهه ۱۹۹۰، کلیبارد نگارش کتابی انتقادی در مورد حرفه‌گرایی را بر عهده گرفت. او در کتاب *آموزش‌دیدگان برای کار: حرفه‌گرایی در برنامه درسی آمریکا ۱۹۴۶-۱۸۷۶* (۱۹۹۹)، با الهام از دیویی، این عقیده جهانی را که تعلیم و تربیت را اساساً آماده شدن برای زندگی در آینده‌ای می‌داند که دانش‌آموز پیش رو دارد، به چالش می‌کشد. کلیبارد در این کتاب بر آن است که تعلیم و تربیت مستقیماً ما را برای چیزی آماده نمی‌کند، بلکه هدف آن، آموزش‌دیده شدن^۲ است (کلیبارد، ۲۰۰۹). کلیبارد در کتاب خود سال‌های نخستین آموزش حرفه‌ای و نهایتاً چگونگی شکل‌دهی آن به برنامه درسی از آموزش ابتدایی تا کالج را بررسی می‌کند (پرداختن به حوزه فنی و حرفه‌ای تا اندازه‌ای ناشی از سابقه تدریس او در مدارس فنی و حرفه‌ای نیویورک است). وی تاریخ برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای را در بستر پیشرفت‌گرایی و همچنین رکود بزرگ در آمریکا مورد ارزیابی قرار می‌دهد و در پی پاسخگویی به تأثیر گسترده آموزش حرفه‌ای بر برنامه درسی است. به عقیده او کودکان در دوران امروز مواد خامی هستند که باید به محصول نهایی تبدیل شوند (ص ۱۲۱). این مسأله با ایده‌آل‌های دیویی فاصله دارد که مدرسه را جامعه‌ای اولیه و کودکانه^۳ در نظر می‌گیرد و کودک در آن اجازه می‌یابد تا به‌طور کامل از کودکی خود لذت ببرد (زیلوراسمیت^۴، ۲۰۰۱). کلیبارد دیدگاه جنسیتی به همراه عامل قومیت و اهمیت زبان افراد و گروه‌ها و همچنین کارکرد سمبولیک پدیده‌ها را در ارتباط با حرفه‌ای شدن برنامه درسی مورد بازشناسی قرار می‌دهد. او دیویی را به‌عنوان فردی که دارای ذهن حرفه‌گرایی نبود معرفی می‌کند (سایمون^۵، ۲۰۰۲).

تحلیل حرفه‌گرایی و همچنین اندیشه‌های دیویی در سایر کارهای کلیبارد نیز ادامه یافته است. در «رشد و تکوین برنامه درسی آمریکا: گفتارهایی در تاریخ و نظریه برنامه درسی» (۱۹۹۲)، کلیبارد در مورد انسان‌گرایی، هنرهای آزاد، جنبش کودک‌پژوهی، آموزش حرفه‌ای، اصلاحات آموزشی و تکوین نظریه برنامه درسی جان دیویی صحبت می‌کند. این نشان می‌دهد که کلیبارد یکی از با ارزش‌ترین مفسرین افکار دیویی است و توانایی وی را در به کارگیری تاریخ برای مشخص ساختن مسائل برنامه درسی معاصر روشن می‌سازد. نکته دیگر حساسیت زبان آموزش است - مفاهیم کلیدی، قیاس‌ها و استعاره‌ها. این موارد نشان از شیفتگی او به بازیابی، موشکافی و نشان دادن برهه‌های مهم و تاثیرگذار در برنامه درسی است (رمزی، ۱۹۹۳). کلیبارد در این کتاب از منطق بیش از حد محتاطانه هریس^۶ در مطالعات انسان‌گرایانه، حرفه‌ای کردن آموزش لیبرال توسط اسندن^۷، خودشنیدایی و رهبری غیرنظری استانی هال^۸ در جنبش کودک‌پژوهی، سرسپردگی نسجیده بابیت^۸ به تحلیل شغل و هدف‌های از پیش

1. To Become Educated
2. Embryonic community
3. Zilversmit
4. Simon
5. Harris
6. Snedden
7. Stanley Hall
8. Bobbitt

مشخص شده و کم اهمیت جلوه دادن نیاز به یک فلسفه منسجم برای انتخاب اهداف آموزشی، به عنوان نقاط عطفی که در آن نظریه پردازی در برنامه درسی آمریکا دچار اشتباه شده است، نام می برد. کلیبارد در نقش بازجوی منطق این مربیان عمل می کند؛ کارآگاهی خستگی ناپذیر در مورد مسائل و مفروضات اساسی آنان (رمزی، ۱۹۹۳). او با معرفی آموزش حرفه ای به عنوان یک اقدام سمبولیک، معتقد است که اگر به جای نگاه به حرفه گرایی به عنوان سیاست برنامه درسی برای قراردادن مدارس در مسیر تقاضاهای دنیای مدرن جوامع صنعتی، به آن در مقام شکلی از عمل سمبولیک نگریسته شود (سمبول‌هایی مانند کار تیمی و اوقات فراغت، روابط اجتماعی و غیره)، آنگاه آموزش حرفه ای می تواند موفق شده و به عنوان یک نمایش اخلاقی^۱ شناخته گردد (کلیبارد، ۱۹۹۰).

نظریه برنامه درسی

محرور دیگر آثار کلیبارد، نظریه برنامه درسی است. هدف کلیبارد در مقاله کلاسیک و مشهور «نظریه برنامه درسی: نمونه ای به من نشان بده» (کلیبارد، ۱۹۷۷)، که نقدهایی نیز بر آن نوشته شده است، جستجوی یک نمونه از نظریه برنامه درسی است. او با بهره گیری از سبقه تاریخ نگاری خود در برنامه درسی و با بررسی نقاط عطف حوزه برنامه درسی، به دوره ای اشاره می کند که در آن بر ضرورت وجود نظریه برنامه درسی به عنوان یکی از مراحل مهم تکامل حوزه تأکید می شود. مطرح کردن پرسش های اساسی در تدوین نظریه برنامه درسی و سپس معرفی شکل های متفاوت آن، کلیبارد را به این نقطه رهنمون می سازد که هسته مرکزی نظریه برنامه درسی که او آن را نظریه دیویی در برنامه درسی می داند، استعاره است. کلیبارد ضمن برشمردن انتقادهایی که دیویی از گروه های رقیب عصر خود در موضوع برنامه درسی دارد، چگونگی شکل گیری نظریه برنامه درسی وی را شرح داده و این گونه نتیجه می گیرد که نظریه برنامه درسی اساساً هنجاری است و هرگونه تلاش برای تأیید آن از طریق شواهد تجربی بیهوده خواهد بود (سلطانی، ۱۳۹۳).

کلیبارد در مقاله «نظریه برنامه درسی به عنوان استعاره»^۲ (۱۹۸۲)، مقایسه نظریه برنامه درسی با نظریه های موجود در علوم طبیعی یا علوم اجتماعی را کار بیهوده ای دانسته و معتقد است این دو گروه نظریه نه تنها با پدیده های مختلفی سروکار دارند، بلکه اصولاً شکل های متفاوتی نیز دارند. وی ضمن ایجاد تمایز بین نظریه و الگو، با تشریح نظریه منسوخ شده پرورش ذهنی، به مسأله چیستی نظریه برنامه درسی می پردازد. او با اشاره به مفهوم استعاره به عنوان فرایند تفکر، از برخی تحلیل های مفهومی جذاب استعاره در حیطه نظریه برنامه درسی کمک گرفته و فرایند حرکت از یک استعاره تا جایگاه یک الگو یا نظریه را تشریح می نماید. کلیبارد ضمن مقایسه استعاره و نظریه، استعاره را خاستگاه نظریه هایی می داند که در حوزه برنامه درسی شکل گرفته و تکوین می یابند (سلطانی، ۱۳۹۳).

علاوه بر پرداختن به چیستی و ماهیت نظریه برنامه درسی، کلیبارد در کتاب کشمکش بر سر برنامه درسی آمریکا، ۱۹۵۸-۱۹۹۳ (۱۹۸۶)، جهت گیری های مختلف نظری در برنامه درسی را نیز تبیین کرده است. این جهت گیری ها که او از آن ها با عنوان گروه های علاقه مند^۳ برنامه درسی یاد می کند، شامل انسان گرایان، رشد گرایان، مربیان حامی کارایی اجتماعی و اصلاح طلبان اجتماعی است. به اعتقاد کلیبارد اگرچه هیچ یک از این گروه ها به تنهایی در حوزه برنامه درسی برتری مطلق پیدا نکردند، با وجود این، در حال حاضر نیز نیروهای مشابهی همچنان این دیدگاه های رقیب را در عرصه برنامه درسی، فعال نگاه داشته اند (شریفیان، ۱۳۹۱).

1. Moral Play

2. Curriculum Theory As Metaphor

3. Interest Group

تلاش‌های نیم قرن گذشته کلیبارد، وی را در زمره برجسته‌ترین عالمان و اندیشه‌ورزان حوزه قرار داده است. نگاه انتقادی، تاریخی و در عین حال ریزبین و توصیف کننده او در بیشتر آثارش، ناشی از شناخت عمیق وی از جریان، ماهیت، پیچیدگی‌ها و کارکردهای تعلیم و تربیت به‌طور اعم و پدیده‌های برنامه درسی به شکل اخص است. جایگاهی چنین برجسته و رفیع در مباحث تعلیم و تربیت و دل‌مشغولی‌های برنامه درسی باعث شده تا کلیبارد به متفکری پر ارجاع در ادبیات برنامه درسی تبدیل شود و اندیشه‌های عمدتاً نقدگونه او زمینه‌ساز مباحث و بررسی‌های جدیدی در برنامه درسی گردند.

منابع

- سلطانی، اصغر. (۱۳۹۳). *نظریه برنامه درسی، چپستی، ساختار، فرایند و عمل*. کرمان: انتشارات جهاد دانشگاهی استان کرمان.
- شریفیان، فریدون. (۱۳۹۱). *نوع‌شناسی نظریه‌های برنامه درسی*. اصفهان: نشر آموخته.
- Kliebard, H. M. (2009). Chance encounters and consequential choices. In E. C. Short & L. J. Waks (Eds.). *Leaders in curriculum studies, intellectual self-portraits*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Kliebard, H. M. (1990). Vocational education as symbolic action: Connecting schooling with the workplace. *American Educational Research Journal*, 27(1), 9-26.
- Kliebard, H. M. (1986). *The struggle for the American curriculum, 1893-1958*. New York: Routledge.
- Kliebard, H. M. (1982). Curriculum theory as metaphor. *Theory into Practice*, 21(1), 11-17.
- Kliebard, M. H. (1977). Curriculum theory: Give me a "for instance". *Curriculum Inquiry*, 6 (4), 257-269.
- Kliebard, H. M. (1970). The Tyler rational. *School Review*, 27(4), 259-272.
- Kliebard, H. M. (1968). Curriculum field in retrospect. In P. W. F. Witt (Ed.), *Technology and the curriculum* (pp. 69-84). New York: Teachers College Press.
- Ramsay, J. G. (1993). Forging the American curriculum: Essays in curriculum history and theory. *History of Education Quarterly*, 33(3), 459-461.
- Simon, F. (1999). Schooled to work: Vocationalism and the American curriculum, 1876-1946. *History of Education Quarterly*, 42(3), 437-440.
- Teitelbaum, K. (2010). Kliebard, Herbert M. In C. Kridel (Ed.). *Encyclopedia of curriculum studies*. London: Sage.
- Zilversmit, A. (2001). Schooled to work: Vocationalism and the American curriculum, 1876-1946. *The American Historical Review*, 106(3), 999-1000.

منابع تکمیلی

- Bellack, A. A., Kliebard, H. M., Hyman, R. T. & Smith Jr., F. L. (1966). *The language of the classroom*. New York: Teachers College Press.
- Bellack, A. A., & Kliebard, H. M. (1977). *Curriculum and evaluation*. McCutchan Publishing Corporation.
- Fishman, S., Kazamias, A. M. & Kliebard, H. M. (1974). *Teacher, student, and society: Perspectives on education*. New York: Little, Brown and Company.
- Kliebard, H. M. (2002). *Changing course: American curriculum reform in the 20th century*. New York: Teachers College Press.
- Kliebard, H. M. (1975). The rise of scientific curriculum-making and its aftermaths. *Curriculum Theory Network*, 5(1), 27-28.
- Kliebard, H. M. (1969). *Religion and education in America: A documentary history*. Scranton, PA: International Textbook Co.